IP

vakblad voor informatieprofessionals

+

Victorines 2026
Vier informatie-prijzen uitgereikt

Inclusiviteit in collectievorming
Over blinde vlekken en perspectieven

Van Offloader tot Critical Verifier
Negen gezichten van mens-AI-samenwerking

Autonoom digi-NL?
Bigtechgevaar door geschiedenisbril

IP is 30 jaar!

OMGAAN MET AI-ANGST

HOE HOUD JE FOCUS OP INFORMATIE TE MIDDEN VAN MAATSCHAPPELIJKE CONTROVERSES?

2026 | 08

2026|08

INHOUD

COLOFON

IP is met zijn hybride magazine (digitaal en papier), website, nieuwsbrief, events en socials het platform voor de informatieprofessional van vandaag en morgen.

ISSN: 1385-5328
IP is een uitgave (30ste jaargang) van Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg
tel. 06-223 75 75 9
www.informatieprofessional.nl

redactieadres
IP, Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg,
tel. 06-223 75 75 9,
e-mail redactie@informatie-professional.nl

hoofd- en eindredactie
Cindy Lammers

vormgeving
Eric van den Berg,
egfvdberg@upcmail.nl
Tom van Staveren,
graphicisland@upcmail.nl

redactionele bijdrage aan het blad en aan informatieprofessional.nl
Martijn Aslander, Marjo Bakker, Simon Been, Josien Boetje, Wouter Bronsgeest, Norma Fötsch, Maarten Hafkamp, Johan den Heijer, Jos van Helvoort, Leen Liefsoens, Bjorn Schrijen, Hans Sleurink, Barbara van der Vaart

abonnementen
Voor abonnementsprijzen en andere informatie zie Informatieprofessional.nl

advertentieverkoop
Voor informatie over adverteren: Lucière Paap, e-mail l.paap@bureauvanvliet.com, tel. 023-571 47 45. Zie voor een overzicht van de mogelijkheden en de mediakaart ook informatieprofessional.nl

Het verlenen van toestemming tot publicatie in dit tijdschrift strekt zich tevens uit tot het in enigerlei vorm elektronisch beschikbaar stellen.

09
Victorines 2026

AI sinds 1978 kent het Victorine van Schaick Fonds jaarlijks prijzen toe aan publicaties, scripties en initiatieven op het gebied van het bibliotheek- en informatieterrein. In 2026 zijn er vier prijswinnaars, waaronder Steven Laporte (foto) die de Publicatieprijs krijgt voor zijn proefschrift *A philosophy of knowledge organization: Reimagining the library as a dynamic prior*. De oeuvreprijs is voor Mark Deckers.

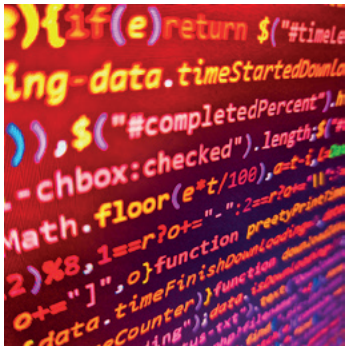
10
Human-AI Agency Labels

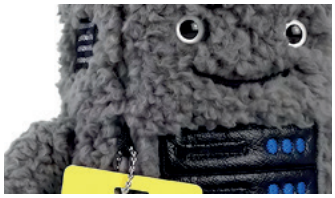
Vraag twee studenten hoe ze ChatGPT gebruiken en je krijgt twee verhalen die niet op elkaar lijken. Tussen twee uitersten kan een heel spectrum aan manieren zitten om de regie met een AI te delen. In het onderzoek dat Josien Boetje en collega's deden naar informatievaardigheden met generatieve AI kwamen ze negen herkenbare patronen tegen. Deze kregen de naam: Human-AI Agency Labels.

14
Bigtechgevaar in historisch perspectief

'We hebben het echt gewoon twintig jaar laten gaan', zei Kamerlid Barbara Kathmann (PRO) eerder dit jaar in een debat over de dominantie van big tech. Geen van de aanwezige collega's sprak haar tegen. De uitspraak tekent het slechte geheugen in de Haagse politiek, stelt Hans Sleurink. Hij dook in de geschiedenis en ontdekte hoe Nederland zijn voorhoederol in digitaal beleid verspeelde.

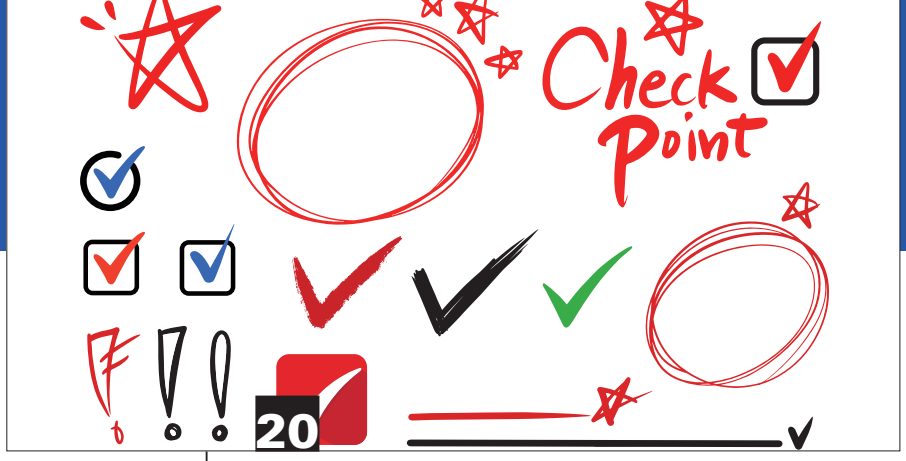

RUBRIEKEN

04
Data in beeld
Knuffel een datacenter

07
News Facts
Waag begint socialmedia-platform oso.social

18
Column Martijn Aslander
Stickers plakken is niet ontsluiten

20
AI in het informatiedomein deel #27

Er is zoveel commotie rond AI dat we bijna vergeten dat het geen natuurkracht is, maar een instrument dat we zelf toepassen en mede vormgeven. En bovendien dat het primair om één ding draait: informatie. En informatie is ons vak. Om die link helder te maken, analyseert dit artikel de heersende AI-nachtmerries en -dagdromen en de rol van informatie daarbij.

28
Informatieverzamelgedrag van frontlijnwerkers

In 2020 schreef de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken een kritisch rapport over hoe de IND informatie over het land van herkomst inwint en gebruikt. Zo bleek onder meer dat IND-medewerkers de betrouwbaarheid van hun bronnen zelden expliciet toetsen. Reden om internationaal literatuuronderzoek te doen naar factoren die een rol spelen bij het verzamelen en gebruiken van informatie door ‘street level bureaucrats’.

32
Inclusiviteit in collectievorming

Tijdens het symposium ‘Naar een meer inclusieve economische en bedrijfsgeschiedenis’ sprak hoogleraar Jan Hein Furnée over een vraag die in de praktijk complex blijkt. Want wat betekent inclusiviteit in historisch onderzoek en collectievorming? En wat vraagt dat van informatieprofessionals? Van een historiografische reflectie op het begrip inclusiviteit tot een analytisch kader om te gebruiken bij het vormgeven van toekomstig historisch onderzoek en collectievorming.

LOSKOMEN

REDACTIONEEL | Cindy Lammers

Ik ben geen politiek strateeg, geen digitaal genie of techfilosoof. Maar zelfs ik kan bedenken dat we ons veel te lang te afhankelijk hebben gemaakt van big tech. De gevaren daarvan kunnen we regelmatig lezen in de krant. Neem medewerkers van het Internationaal Strafhof (ICC) die vanwege sancties van Trump de toegang verloren tot hun zakelijke e-mailaccount bij Microsoft.
En deze maand nog: de wereld plat, want Outlook en Teams lagen eruit. Ik ben zelf al twintig jaar zzp’er, heb twee mailboxen buiten big tech om, naast de twee Microsoft-adressen via IP. Die laatste deden het niet, dus stapte ik even over. Maar bij anderen bespeurde ik toch lichte paniek. Want hoe moest informatie nu worden gedeeld, ‘we doen eigenlijk alles via Teams’.
Hadden we het kunnen weten? O ja. Het is al vele, vele jaren bekend. Alleen lijkt politiek Den Haag aan chronisch geheugenverlies te lijden. Hans Sleurink dook in de historie van een digitaal soeverein Europa en Nederland en tekende dit op in een artikel verderop in deze IP. Zo waarschuwde Eurocommissaris Erkki Liikanen (Informatiemaatschappij) al in 1999 voor het gevaar van blijvende afhankelijkheid. En waren GroenLinks (2002) en PvdA (2007) bezig om Nederland ‘open’ te maken, en digitaal onafhankelijk. Waar ging het dan mis? In 2018, toen Microsoft-topman Satya Nadella op Schiphol landde en Mark Rutte hem opwachtte aan het eind van de rode loper. De premier die het wel ‘gaaf’ vond waar het techbedrijf mee bezig was. Gevolg: exit ‘open’! Niet om de VVD nou alle schuld in de schoenen te schuiven, maar … ik bedoel maar. Het wordt echt tijd ‘dat we loskomen’. <

38
KB Onderzoekskroniek
Internationaal verantwoorde AI in de culturele en creatieve sector

39
Gespot
Onderzoek: ‘Toegang tot overheidsinformatie in de knel’

40
Lifehacking
Nut, Noodles & Nonsens

42
Van de KNVI
Bibliotheken spotten in Wenen en Bratislava

KNUFFEL EEN DATACENTER

Een schatje dat je meteen wilt knuffelen, dat is de eerste reactie bij het zien van deze grijze leukerd. Tot je het ook echt doet en je het liever niet had gedaan. Aanraking zorgt er namelijk voor dat uit de streepjesbuik van Bezzy – want zo heet het knuffelbeest – een oorverdovend gezoem komt. Dat van een datacenter; één uit Virginia om precies te zijn, want daar nam een buurtbewoner het geluid op. Bezzy is onderdeel van Adopt A Data Center, een satirisch project van de in New York gevestigde creatieve studio Basura en artiest/producer Big Data. <

> Meer over Adopt A Data Center lees je op pagina 6.

Vervolg van pagina 4-5.

SATIRISCHE CAMPAGNE MET HOOFDROL VOOR DATACENTER BEZZY

Met muziek de relatie tussen mens en machine verkennen, dat is het doel van de Amerikaanse artiest/producer Big Data ofwel Alan Wilkes. Om de release van zijn nieuwe album 4.0 luister bij te zetten, lanceerde hij samen met creatieve studio Basura de campagne Adopt a Data Center. Een satire over AI-datacenters en de gemeenschappen die ermee moeten samenleven.

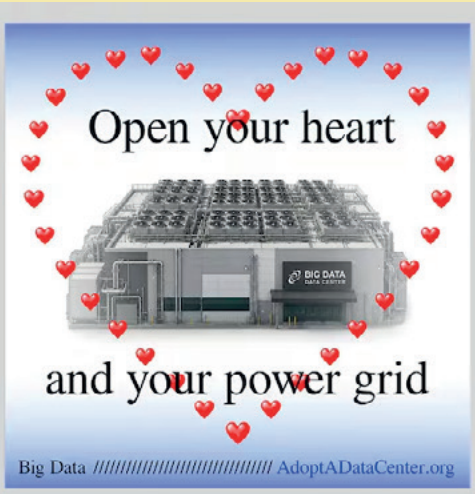
Het New Yorkse Basura en oprichter Rajeev Basu hebben zes maanden onderzoek gedaan naar het onderwerp en gesproken met Amerikanen die in de buurt van AI-datacenters wonen. Deze gesprekken vormden de basis voor de campagne Adopt a Data Center: een reeks korte films, posters, stickers en de site AdoptADataCenter.org. Ze staat in het teken van het 'adopteren' van een datacenter, zoals dat van een asieldier. 'Met slechts 600 *acres* kun je een AI-datacenter de plek bieden die het verdient. Zou je vandaag niet je hart – en je elektriciteitsnet – willen openstellen?' En: 'Het enige wat datacenters vragen is een zorgvuldig herbestemd stuk grond, toegang tot jouw waterleiding, onbeperkte stroomvoorziening, discrete belastingregelingen en een buurt die klaar is om het irritante, laagfrequente gezoem van de vooruitgang te omarmen.' De website combineert satire met informatie uit onderzoek van denktanks, onderzoeksinstellingen en nieuwsberichten over de infrastructuur achter AI.

Emotioneel verpakte techvooruitgang

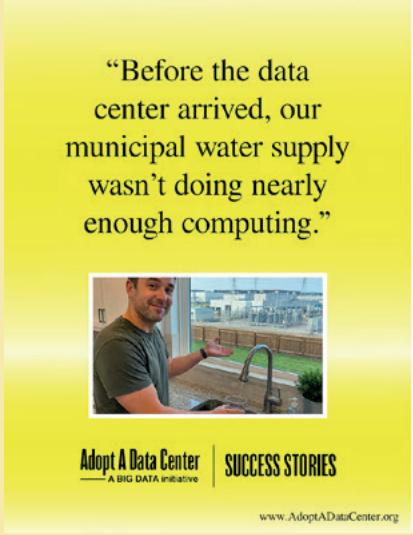
Adopt a Data Center kaart kwesties aan die gepaard gaan met de ontwikkeling van datacenters: 'Technologie beloofde ons een betere toekomst. In ruil daarvoor vroeg ze om alles: onze aandacht, ons gedrag, onze privacy, ons land, onze energie, ons water, onze stilte en meer', zegt het statement

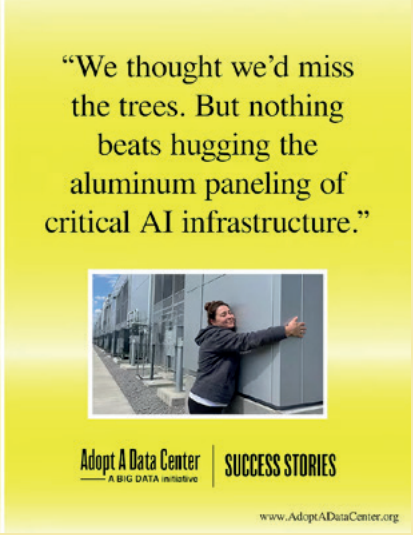

op de site. ‘Adopt A Data Center is een initiatief van Big Data dat onderzoekt hoe technologische vooruitgang emotioneel wordt verpakt en gepresenteerd. Het is niet tegen AI of technologie. Het stelt vragen bij de verhalen die ons worden voorgeschoteld in vergelijking met de realiteit die we ervaren, terwijl een van de grootste revoluties uit de menselijke geschiedenis zich voltrekt.’ En vervolgens een link naar Big Data 4.0 op Spotify.

Bezzy als middelpunt

In plaats van zich tegen AI zelf te keren wil de campagne de vraag opwerpen wie er te maken krijgt met de ‘minder aaibare gevolgen’ van de snelle opmars van AI, aldus Basu. En daarmee mensen aan het denken zetten, meer het gesprek erover op gang brengen (hoewel een licht verzet ook uit de campagne spreekt, al zeggen de makers het niet met zoveel woorden). Middelpunt van de campagne is Bezzy, een datacenter met ledematen en grijze krulvacht – volgens de bedenkers geïnspireerd op de knuffels die organisaties als het Wereld Natuur Fonds ‘verkopen’ in acties als ‘adopteer een dier’. ‘In diezelfde geest nodigt onze knuffel je uit om “je liefde te schenken” aan de cruciale infrastructuur van AI-datacenters’, aldus Basu – met een virtuele knipoog.

Oorverdovend gezoem

Van Bezzy zijn er in totaal twintig gemaakt. ‘De stijl is een mix van kinderspeelgoed uit de jaren tachtig en mascotte’, zegt Basu. ‘De ronde ogen, de verlegen glimlach en de lange, slungelige armen en benen zorgen voor een gevoel van kwetsbaarheid, iets wat bij zoiets als datacenters tot nu toe ontbrak. Tijdens het ontwerpen was een van mijn instructies om het knuffelbeest er “slechter” uit te laten zien. Niet te nieuw of gelikt, maar juist het gevoel van een vertrouwde vriend die er altijd al is geweest.’

Wél knuffelbaar, en: *doe maar,* want als je echt over Bezzy’s buikje zou wrijven, wacht je een oorverdovend gezoem van een datacenter. Daar is de satire weer.
Voor de liefhebber: het geluid is te horen op AdoptADataCenter.org. <

NEWS FACTS | door de redactie

WAAG BEGINT SOCIALMEDIA-PLATFORM OSO.SOCIAL

Waag Futurelab lanceert oso.social. Dit alternatief voor platforms van big tech moet een einde maken aan het verhandelen van persoonlijke data en aan algoritmes die desinformatie pushen.

Bij oso.social staat het publieke belang centraal, hebben gebruikers controle over hun eigen data en bepalen zij zelf wat er op hun tijdslijn mag verschijnen. Het platform is intussen actief en mensen kunnen meebouwen; wie wil, kan een account aanmaken. Het is de bedoeling dat de bètaversie in januari 2027 wordt geïntroduceerd.

Waag werkt al enige jaren samen met nieuws- en culturele organisaties bij het ontwikkelen van alternatieven voor de sociale media van big tech. Daarnaast is Waag aangesloten bij de Europese beweging rond ‘open socials’; sociale media die gebouwd zijn op open protocollen. Door het open karakter houdt iedere gebruiker hier controle en eigenaarschap over eigen data en feeds. <

– ADVERTENTIE –

BEELD & GELUID
DAAN
Tenancy

Vraag naar de mogelijkheden van
DAAN Tenancy bij Beeld & Geluid.

Preserveer jouw audiovisuele collectie

duurzaam en veilig voor de toekomst.
En maak deze beschikbaar voor hergebruik.

beeldengeluid.nl/tenancy
archiefdiensten@beeldengeluid.nl

Reminder:
IP-BB-CAFÉ
OP 24 NOVEMBER

Informatieprofessional (IP) en Bibliotheekblad (BB) bestaan 30 jaar. Dat vieren we graag samen met jou op 24 november in Theater de Liefde in Haarlem.

Onderwerpen aan de stamtafel

Tijdens het IP-BB-café combineren we kennis, ontmoeting en borrel – met én zonder alcohol. Aan de stamtafel wisselen we ervaringen en ideeën uit over actuele thema's in ons vakgebied, waaronder:

> Vrije en betrouwbare informatie als fundament van de democratie
> Is het tijd om de standaard vakopleidingen terug te brengen?
> Boeken in de ban en informatiecensuur: hoe gaan we daarmee om?
> Waarom het informatie- en bibliotheekvak *juist nu* een prijs verdient
> Leiderschap in het informatie- en bibliotheekdomein
> Simons simpele AI-praktijkvoorbeelden die je meteen kunt toepassen
> Generatieve AI en het huidige onderwijs in informatievaardigheden
> Informatiekunde als verplicht vak in al het onderwijs: wenselijk of niet?
> Herrie aan de balie: omgaan met pittige bezoekers van bibliotheken, archieven en andere erfgoedinstellingen

De middag staat onder leiding van Frénk en Frencken: journalist Frénk van der Linden en theatermaker en entertainer Mylou Frencken.

Zoals het hoort in een café sluiten we af met een drankje, snack en goed gesprek.

Deelname en tickets

Regulier tarief: € 125 (incl. btw) per persoon
Abonneetarief: € 99 (incl. btw) per persoon voor abonnees van IP en Bibliotheekblad, met de kortingscode **IPBB30**
> Aanmelden en betalen kan eenvoudig via de evenementenpagina op informatieprofessional.nl.

Programma

14:00 uur: inloop
14:30 uur: start programma
16:15-16:30 uur: einde programma, aansluitend borrel
17:30 uur: einde

Locatie en bereikbaarheid

Theater de Liefde
Begijnhof 10
2011 HE Haarlem
Theater de Liefde is een voormalige kapel in hartje Haarlem, omgetoverd tot een intiem en authentiek theater. De organisatie heeft geen winstoogmerk en draait grotendeels op vrijwilligers.
> De locatie is goed bereikbaar met de auto en het openbaar vervoer; parkeergarages en Station Haarlem liggen op loopafstand.

IP en BB zijn uitgaven van Uitgeverij IP (UIP)

VIER WINNAARS BIJ VICTORINES 2026

Al sinds 1978 kent het Victorine van Schaick Fonds jaarlijks prijzen toe aan publicaties, scripties en initiatieven op het gebied van het bibliotheek- en informatieterrein. In 2026 zijn er vier prijswinnaars, waaronder Steven Laporte die de Publicatieprijs krijgt voor zijn proefschrift *A philosophy of knowledge organization: Reimagining the library as a dynamic prior*. De oeuvreprijs is voor Mark Deckers.

Publicatieprijs (Victorine van Schaick Penning, 2.500 euro): Steven Laporte

In zijn proefschrift laat Steven Laporte (specialist in scientific information, Vrije Universiteit Brussel) zien dat bibliotheken een fundamentele rol spelen in de vorming van kennis. Door de manier waarop ze informatie selecteren en aanbieden hebben zij grote invloed op welke kennis zichtbaar wordt en hoe mensen kennis kunnen verwerven, ordenen en begrijpen. Nu algoritmes en AI steeds belangrijker worden bij het selecteren en presenteren van informatie, krijgt deze benadering bijzondere betekenis. Omdat de herkomst en context van informatie uit beeld dreigen te verdwijnen, pleit Laporte voor een sterkere rol van bibliotheken in het bevorderen van kritisch begrip van informatiebronnen en de systemen die deze bronnen ontsluiten. De jury waardeert het proefschrift van Laporte vanwege zijn originaliteit, theoretische diepgang en betekenis voor de verdere ontwikkeling van het bibliotheek- en informatievak.

Initiatiefprijs (2.000 euro): Onderzoeksgroep CARE, reflectietool Kritikos

Generatieve AI verandert in hoog tempo hoe studenten informatie zoeken en gebruiken. Reflectietool Kritikos zorgt voor tegenwicht tegen de risico's van AI-gebruik door als een kritische vriend mee te lopen en vragen te stellen. Het doel is de gebruiker kritisch te laten denken over de manier waarop informatie wordt verkregen en over de verkregen informatie zelf. Zo schaaft de tool de informatievaardigheden van studenten op een interactieve manier bij. Kritikos is ontwikkeld door onderzoeksgroep CARE van Hogeschool Utrecht en Bibliotheken HU en UvA/HvA, in samenwerking met diverse expertises (ICT, onderwijs, ethiek, bibliotheekexperts). 'Dit innovatieve instrument levert een belangrijke bijdrage aan verantwoordelijk AI-gebruik en digitale geletterdheid, een van de kerntaken van bibliotheken', aldus de jury.

Scriptieprijs (1.500 euro): Cynthia de Vries

Cynthia de Vries sleept de Scriptieprijs binnen voor haar UvA-masterscriptie *Beyond Navigation: Designing and Evaluating AI-Mediated Interpretive Access to Open Government Disclosures for Diverse Citizen Audiences*. Hierin biedt ze een antwoord op de vraag hoe openbare overheidsinformatie echt toegankelijk kan worden voor een breed en divers publiek. De Wet open overheid (Woo) garandeert publieke toegang tot overheidsdocumenten voor alle burgers, en het eerder ontwikkelde platform WOOLens maakt die documenten vindbaar. Maar *openbaarmaking* van informatie betekent niet automatisch breed toegankelijkheid. Het onderzoek van De Vries richt zich specifiek op een doelgroep van niet-Nederlandstalige burgers (Engels- en Papiamentstaligen) die extra drempels ervaren bij het raadplegen van overheidsinformatie. Volgens de jury 'slaat De Vries met haar scriptie een brug tussen geavanceerde technologie en de eindgebruiker, en verbetert ze daarmee de informatiepositie van de burger in een democratische samenleving'.

Oeuvreprijs: Mark Deckers

Mark Deckers (bestuurssecretaris Rijnbrink) blogt sinds 2008 over de ontwikkelingen die van belang zijn voor bibliotheken. Hij volgt overheden, beleid en wetgeving en geeft analyses van de statistieken waar de bibliotheekinstellingen het veld jaarlijks mee overstromen. Hij schrijft duidelijk en toegankelijk, vaak lichtvoetig, en verklaart, opinieert en kijkt vooruit. Daarnaast heeft Deckers 'zich ontwikkeld tot de Dr. L. de Jong van het bibliotheekwerk', vindt de jury. 'Minder gewichtig en moraliserend dan deze beroemde voorganger heeft hij vier boeken over openbare bibliotheken in de Tweede Wereldoorlog gepubliceerd. Hij brengt hierin grotendeels onbekende geschiedenissen aan het licht en draagt mede bij aan onze kennis van het bibliotheekverleden. Een welverdiende oeuvreprijs in de hoop en verwachting dat hij zijn belangrijke werk nog vele jaren zal voortzetten.'

De Victorine van Schaick Prijzen zijn aan de winnaars overhandigd tijdens het KNVI-event 'Generatieve AI en de informatieprofessional' eerder deze maand in Rotterdam.

> *In de volgende IP's kun je meer lezen over de winnaars en hun projecten en werk.*

> *Je vindt dit artikel inclusief linkjes in het archief op informatieprofessional.nl.* <

Victorine van Schaick fonds